

СТРАТЕГІЧНІ РІШЕННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ: ВИЗНАЧЕННЯ ВЛАСНОЇ ЖИТТЄВОЇ ПОЗИЦІЇ

У статті розглядаються психологічні особливості прийняття стратегічного життєвого рішення з визначення власної життєвої позиції, проаналізовані погляди вчених, подані результати емпіричного дослідження особливостей прийняття студентами стратегічного життєвого рішення з визначення власної життєвої позиції.

Прийняття стратегічних життєвих рішень є складним особистісно детермінованим циклічним процесом, який відбувається на основі психічного оберту, актуалізує ціннісно-мотиваційні, емоційно-почуттєві, інтелектуальні та вольові психологічні механізми і призводить до життєвого самовизначення, зменшення невизначеності вихідної ситуації вибору. В основі усіх рішень лежить життєва позиція особистості, оскільки процес її формування відбувається з дитинства.

Результати емпіричного дослідження показали, що прийняття студентами стратегічного життєвого рішення з визначення життєвої позиції відбувається як свідомий акт самопізнання та самоконституювання на основі ціннісної орієнтації особистості у навколишньому світі, у тому числі й ціннісного ставлення до себе та до інших людей, як результат засвоєння соціальних норм та під впливом культурного середовища.

Ключові слова: позиція, становлення, життєва позиція особистості, студентська молодь, прийняття стратегічного життєвого рішення.

Постановка проблеми. Сучасне українське суспільство перебуває у складних політичних і економічних перетвореннях, коли кожній людині необхідно робити складні життєві вибори та приймати відповідальні рішення: реалізувати свій професійний, духовний та особистісний потенціал, визначитися у складних життєвих виборах.

До стратегічних життєвих рішень вчені відносять найбільш відповідальні й доленосні, прийняття яких впливає на побудову життєвого шляху особистості, зокрема, це професійне самовизначення, вибір супутника життя та власної життєвої позиції. Вчені стверджують, що прийняття стратегічних життєвих рішень є складним особистісно детермінованим циклічним процесом, який відбувається на основі психічного оберту, актуалізує ціннісно-мотиваційні, емоційно-почуттєві, інтелектуальні та вольові психологічні механізми і призводить до життєвого самовизначення, зменшення невизначеності вихідної ситуації вибору. В основі усіх рішень лежить життєва позиція особистості, оскільки процес її формування відбувається з дитинства [7; 11].

Аналіз досліджень та публікацій. Як феномен «життєва позиція особистості» – це ідеали, переконання і цінності особистості, які концентрують у собі основоположні принципи її поведінки і діяльності. Уперше термін «життєва позиція особистості» запропонував А.Адлер, який визначав її як головну рушійну силу і умову психічного та соціального розвитку людини [1]. Вчений розглядав людину не тільки як щось центральне саме по собі, але і як частину більшої цілісності – сім'ї, спільноти друзів і знайомих, суспільства, людства. Особливості життєвої позиції визначають мотиви діяльності, поведінки, рівень активності, а найголовніше – спрямованість людини. Життєва позиція додає визначений соціальний і особистісний зміст тому, як і з якою ефективністю людина використовує свої здібності, знання та уміння.

Процес формування життєвої позиції особистості у різних аспектах досліджували К. О. Абульханова-Славська, Б. Г. Ананьєв, Е. Берн, Л. І. Божович, Р. М. Грановська, І. М. Макаров, В. М. Маркін, В. Г. Панок, С. А. Прядко, С. Л. Рубінштейн, Л. В. Сохань, Т. М. Титаренко та ін. Вчені розглядали життєву позицію як внутрішню установку, орієнтацію на певну лінію поведінки, що базується на світоглядних, моральних і психологічних якостях особистості та відображає її суб'єктивне ставлення до суспільства. Це, передусім, спрямованість інтересів особистості у провідних сферах життєдіяльності – у праці, спілкуванні, пізнанні. Однак у працях вчених не достатньо розроблена проблема прийняття людиною стратегічного життєвого рішення з визначення власної життєвої позиції.

Метою статті є висвітлення психологічних особливостей прийняття особистістю стратегічного життєвого рішення з вибору власної життєвої позиції.

Виклад основного матеріалу. Життєва позиція визначається вченими як соціально-психологічна характеристика, що окреслює суб'єктивний (активний, діяльнісний) бік становища особистості в структурі суспільства. С. Л. Рубінштейн справедливо відмічав, що особистістю є людина, у якої є своя позиція, своє яскраво виражене свідоме ставлення до життя, світогляд, до якого вона прийшла у результаті великої свідомої роботи [9].

Зазвичай формування життєвої позиції особистості включає в себе великий комплекс об'єктивних і суб'єктивних умов і процесів, серед яких – засвоєння певного світогляду, знань, вироблення переконань, соціальних і професійних навичок, розвиток особистісних відносин, залучення до трудової та громадсько-політичної діяльності.

Розглянемо основні координати, у яких може знаходитися життєва позиція особистості. Вчені зазначають, що життєва позиція може бути активною і пасивною (В. Т. Єфімов, В. М. Маркін, І. П. Хобта), конструктивною і деструктивною (Е. Берн) стосовно суспільних цінностей, явищ і проблем, духовною і бездуховною (Е.О.Помиткін), віртуальною і маніпулятивною (С. А. Прядко), негативною і позитивною, егоїстичною і колективістською, гуманістичною і функціональною, моральною і аморальною тощо [3; 4; 6; 8; 10].

Особистість з активною та конструктивною життєвою позицією живе в гармонії з навколишнім світом, для неї характерні продуктивне співробітництво, позитивні стосунки з людьми. Становлення активної і конструктивної життєвої позиції особистості може відбуватися завдяки активізації психологічних чинників у соціальному, професійному та в особистісно-сімейному середовищі.

Пасивна (конформна) життєва позиція особистості спрямована на підкорення оточуючому світу і формується в силу різних обставин: неприйняття, відштовхування, презирства, байдужості з боку батьків та значущих дорослих. Деструктивна життєва позиція проявляється у невпевненості у собі, у знеціненні своєї особистості, зневірі у близьких та оточуючих людях, що призводить до психологічної дезадаптованості та неуспішності.

Е.Берн глибоко розглядав цей феномен не лише на теоретичному, а й на практичному рівні. Зокрема, розроблений ним опитувальник життєвої позиції особистості визначає чотири типи життєвих позицій, а саме: конструктивну, оборонну, депресивну та безплідну. У випадках, коли дитину оточує атмосфера любові, прийняття та безпеки, формується позитивна базова екзистенційна позиція людини, дитина набуває міцну основу для позитивної самооцінки та позитивного, дружнього ставлення до оточуючих. Однак через різні обставини, такі, зокрема, як неприйняття, відштовхування, зневага, байдужість з боку батьків тощо, у дитини може скластися хибне уявлення про саму себе і про зовнішній світ, що призводить до виникнення інших неприродних, нездорових внутрішніх настановлень [3]. Депресивна життєва позиція домінує у людини в її системі переконань після пережитого досвіду відкидання з боку близьких людей, батьків. Вона приймає рішення, що з нею щось не так, «Я поганий», вважає себе ні на що не здатною, думає, що він гірший за інших, страждає від почуття неповноцінності, некомпетентності, самовідданості. Невпевненість у собі породжує страх перед неуспіхом, який реально провокує невдачу. Людина з такою життєвою позицією регулярно переживає депресію, смуток, прагне піти від інших людей, вважає за краще триматися на відстані. Коли у людини переважає оборонна життєва позиція, то вона так чи інакше переживає ситуацію відторгнення батьками, значимими людьми і приймає рішення, що ці люди, світ, все навколо вороже, негативно налаштоване, отож вона повинна повсякчас готовою захищатися, а ще краще – готовою нападати. Людина, переконання якої представлені безплідною життєвою позицією, відчуває себе нелюбою, знехтуваною, приниженою; вона переконана, що життя марне, сповнене розчарувань, ніхто не може їй допомогти. Вона відкидає людей і світ та відчуває себе знедоленою, спустошеною, пригніченою [3; 8].

Слід зазначити, що у класифікації життєвих позицій особистості дослідники не дійшли одностайної думки. Так, досліджуючи життєву позицію особистості у контексті соціалізації, С. А. Прядко виокремив такі її види як свідомо пасивна життєва позиція, конформістська, віртуальна та маніпулятивна життєва позиція [8]. На думку дослідника, життєва позиція особистості є специфічним соціальним утворенням, що призводить до формування сталого внутрішнього імперативу, відповідно до якого вибудовується та корегується життєва стратегія.

Аналіз наведеного матеріалу дозволяє зробити висновок про багатовимірність видів життєвих позицій особистості, різноманітність наукових підходів до їх типологізації. В узагальненому вигляді основні диференційовані види життєвої позиції особистості подані на рис. 1.

Безумовно, завдання психолого-педагогічного впливу полягає в тому, щоб сформувати, скорегувати становлення конструктивної, активної і духовної життєвої позиції молоді відповідно до

потреб особистісного розвитку та розвитку суспільства. При цьому існують різні підходи до розуміння особливостей процесу становлення життєвої позиції особистості.

Ряд дослідників (А. М. Архангельський, Е. Берн, В. Т. Єфімов, С. А. Прядко, І. П. Хобта) стверджують, що життєва позиція формується свідомо чи несвідомо передусім у процесі соціалізації особистості і проявляється в активності та суб'єктивному ставленні до суспільних цінностей і норм [2; 3; 4; 8; 10]. Життєва позиція людини формується сукупністю всіх соціальних впливів на неї і, перш за все, системою суспільного виховання. При цьому життєва позиція особистості зумовлює її психічний та соціальний розвиток, призводить до формування сталого внутрішнього утворення, згідно з яким вибудовується її життєва стратегія.

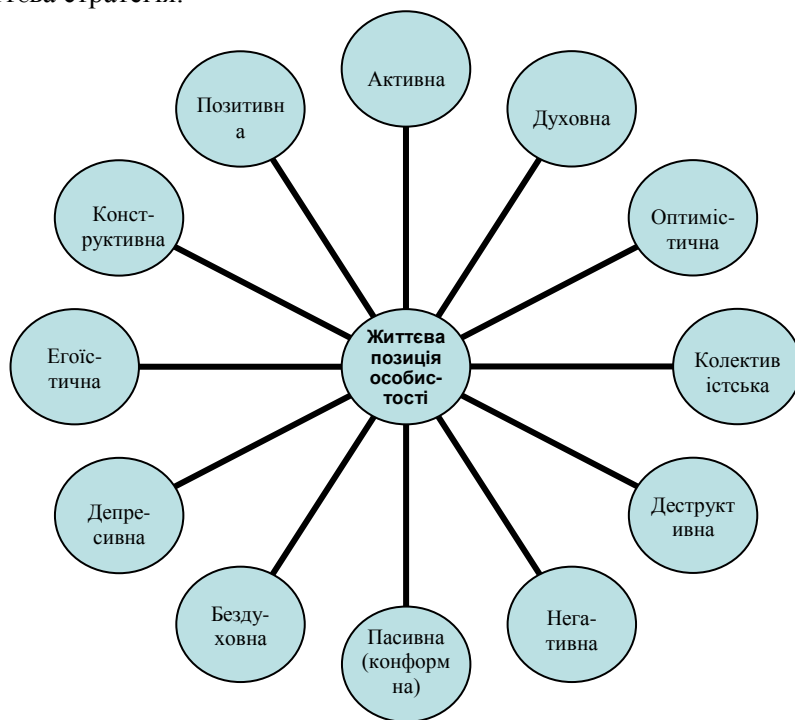

Рис. 1. Основні диференційовані види життєвої позиції особистості

За поглядами Л. І. Божович, Л. С. Виготського, Е. Еріксона та ін., основи життєвої позиції закладаються в підлітковому віці. Особистість відчуває необхідність самовизначення, в саморозвитку, усвідомлення ставлення до себе і світу, реалізує у життєдіяльності самостійно створені умови свого розвитку, а також відчуває вплив зовнішніх факторів. Прихильники іншого підходу (В. Н. Маркін, К. Стайнер) вважають, що життєві позиції особистості формуються набагато раніше [6]. Так, К. Стайнер, послідовник Е.Берна, зауважив, що це може відбуватися вже у перші місяці годування дитини. Вчений вважав, що всі діти починають з позитивної позиції, доки щось не перериває цю гармонію. Причиною може бути відчуття того, що мати перестала так оберігати дитину, як у перші дні. На основі цієї дисгармонії та свого уявлення про себе та інших починається сценарій життя [3].

На думку І. М. Макарова, життєва позиція закладається ще до народження та є сформованою вже близько семи років [5]. Оскільки в багатьох пам'ять на дошкільне та раннє дитинство блокована, то в стані трансу вченому вдалося відновити ранні переживання дитини в лоні матері. У випадках, коли вагітна жінка не хотіла дитину, але народила, дитина відчувала материнське ставлення ще до народження, і це вплинуло на формування її життєвої позиції.

Незважаючи на різні погляди вчених щодо процесу становлення життєвої позиції особистості, всі вони підкреслюють, що відповідальність за свідоме визначення власної позиції залишається за самою людиною та потребує розвитку свідомості. Якої ж життєвої позиції дотримується сучасна молодь та які особливості прийняття цього відповідального рішення можна виокремити? Для цього нами було проведено емпіричне дослідження серед представників студентства.

Емпіричне дослідження особливостей прийняття стратегічного життєвого рішення з визначення власної життєвої позиції проводилося серед студентів ряду ВНЗ України. Дослідження полягало у визначенні провідних цінностей та мотивів студентів з використанням морфологічного

тесту життєвих цінностей (МТЖЦ) (автори В. Ф. Сопов, Л. В. Карпушина) та методики «Життєві завдання особистості» (Т. М. Титаренко). МТЖЦ спрямований на вивчення індивідуальної системи цінностей людини з метою кращого розуміння сенсу її дії чи вчинку. Основним діагностичним конструктом МТЖЦ є термінальні цінності, а саме: розвиток себе; духовне задоволення; креативність; активні соціальні контакти; власний престиж; високе матеріальне становище; досягнення; збереження власної індивідуальності.

Термінальні цінності реалізуються по-різному в залежності від життєвої сфери: у сфері професійного життя, у сфері освіти, у сфері сімейного життя, сфері громадської активності, сфері захоплень, сфері фізичної активності. Під життєвою сферою розуміється соціальна площина, в якій реалізується діяльність людини. Результати емпіричного дослідження подані в табл. 1.

Таблиця 1

Кількісні показники розподілу життєвих цінностей студентів

n = 850

Життєві цінності	Рівні значущості життєвих цінностей (середнє арифметичне), %			Вираженість показників, (срд. зн.)		Ранг
	Високий	Середній	Низький	Бали	%	
Розвиток власної особистості	2,9	67,6	29,4	5,4	54,0	IV
Духовне задоволення	11,7	79,4	8,8	6,7	67,0	III
Креативність	5,8	58,8	35,3	5,2	52,0	V
Активні соціальні контакти	11,7	44,1	44,1	5,4	54,0	IV
Власний престиж	0	67,6	32,3	5,2	52,0	V
Високе матеріальне становище	26,5	64,7	8,8	8,0	80,0	I
Досягнення	26,5	61,7	11,8	7,7	77,0	II
Збереження власної індивідуальності	14,7	50,0	35,3	5,4	54,0	IV

Як видно з табл. 1, для студентської молоді найбільшою цінністю (за рангом) є високе матеріальне становище (I), а на останньому місці (V) – власний престиж, тобто завоювання свого визнання в суспільстві та відповідність певним соціальним вимогам. Це означає, що високе матеріальне становище для більшості студентів є фактором матеріального благополуччя як головного сенсу існування. Високі значення за цим показником виявлено в 26,5 % студентів, середні – у 64,7 %, і лише для 8,8 % молоді цей показник відповідає низькому рівню. Займати ж престижне місце у суспільстві прагнуть 67,6 % студентів, однак їх показники на середньому рівні, тобто високої зацікавленості в цьому немає.

На четвертому (також низькому) рівні у студентів виявилися цінності саморозвитку, активні соціальні контакти та власна індивідуальність. Отримані дані можуть характеризувати молодих людей як незацікавлених у пізнанні своїх індивідуальних особливостей, у постійному розвитку своїх здібностей та особистісних характеристик, встановленні сприятливих відносин у різних сферах соціальної взаємодії, розширенні своїх міжособистісних зв'язків та реалізації своєї соціальної ролі. Цікавим є той факт, що на другому місці за рангом виявилися досягнення, тобто постановка та вирішення певних життєвих завдань як головних життєвих чинників. Однак, як видно з табл. 1, досягнення цікавлять студентів не за рахунок власного розвитку, активних соціальних контактів та своєї індивідуальності. Це означає, що студенти свої майбутні успіхи пов'язують не з прикладенням власних зусиль, а за рахунок втручання сторонніх осіб, або зміни певних обставин.

Також низьким за рангом є показник креативності (п'яте місце), що характеризує студентів як нездатних реалізувати свої творчі можливості та змінювати навколишню дійсність. Досить великий відсоток студентів (35,3 %) мають низькі значення за цим показником. Показник духовного задоволення студентів, тобто керівництво морально-етичними принципами, перевага духовних потреб над матеріальними, опинився на третьому, не досить високому рівні.

Розподіл життєвих цінностей студентської молоді у відповідності до основних життєвих сфер поданий у табл. 2. Як видно з даних таблиці, цінності студентів за життєвими сферами розподілилися таким чином, що на першому і другому місці виявилися професійне життя (59,7 %) та освіта (57,8 %), які у нашому випадку можна віднести до професійного самовизначення. Високий ранг у цій сфері є характерною ознакою, оскільки професійне навчання для студентів – це їх провідна діяльність, яка займає досить велику частку часу, стає предметом роздумів, і вказує на прагнення до підвищення рівня своєї освіченості, розширення кругозору щодо професійного навчання.

Таблиця 2

Кількісні показники розподілу цінностей студентів за життєвими сферами

n = 850

Життєві сфери	Вираженість кількісних показників, (срд. зн., %)	Ранг
Професійне життя	59,7	I
Освіта	57,8	II
Сімейне життя	55,6	III
Громадська активність	53,5	V
Захоплення	54,0	IV
Фізична активність	34,1	VI

На третьому місці – сфера сімейного життя (55,6 %), отже, думки про створення майбутньої сім'ї, прийняття рішення щодо вибору супутника життя хвилюють студентів, але не найбільше, оскільки більшість студентів вважають за розумне спочатку ствердитися в обраній професії, а вже потім створювати сім'ю. Однак, як зазначають А. Адлер, Р. Мей, С. Л. Рубінштейн та ін., людина лише тоді розвивається, коли вона здійснюється одночасно у трьох світах: у праці, любові та взаєминах з оточуючими.

На останньому місці виявлено цінності сфери суспільного життя, яка визначається громадською активністю (53,5 %), захопленнями (54,0 %) та фізичним розвитком (34,1 %), і у нашому випадку характеризує життєву позицію особистості. Саме ці цінності вказують на рівень значущості для людини власних захоплень, проблем суспільного життя та власного здоров'я. Ідеали, цінності, переконання особистості визначають провідну роль у ставленні молодої людини як до себе, так і до оточення, до її конструктивної чи деструктивної поведінки.

Як видно з результатів емпіричного дослідження, ця сфера життєво важливих цінностей поки що залишається на найнижчому рівні серед інших. Це вказує на ту обставину, що для більшості студентів проблеми життя суспільства не є актуальними. Студенти неохоче залучаються до фізичної культури, вони й так здорові і красиві та, у більшості, не пов'язують своє життя зі здоровим способом життя, з фізкультурою та спортом. Як видно з табл. 2 цінності фізичної активності (34,1 %) у студентів на найнижчому рівні. Подібні відповіді можуть бути зумовлені особливостями вікового періоду життя та ступенем задоволеності тих чи інших потреб особистості. Однак для нашого дослідження цей показник є важливим, оскільки лише фізично здорова особистість здатна планувати, досягати та впроваджувати в життя свої стратегічні життєві рішення.

Таким чином, особистісні життєві цінності студентської молоді можна вважати сформованими на середньому рівні значущості. Першочергово молодь цінує професійне навчання, що забезпечить у майбутньому високе матеріальне становище, на другому місці є цінності, пов'язані з вибором шлюбного партнера та створення сім'ї і на третьому – цінності, пов'язані з визначенням життєвої позиції у соціумі та соціальному оточенні.

За методикою «Життєві завдання особистості» досліджувалися два показники: мотивація самоконститування, яка характеризує потяг людини до самотворення, покращення себе та визначення свого місця у соціумі, та мотивація життєтворчості, яка характеризує духовно-практичну діяльність людини, спрямовану на творче проектування і здійснення власного життєвого проекту. Аналіз отриманих емпіричних даних дозволив встановити, що кількісний показник розвитку мотивації самоконститування у студентів становить лише 25,0 %; показник мотивації життєтворчості – 37,5 %. Це досить низькі показники.

Показник мотивації самоконституювання характеризує забезпечення професійного та особистісного саморозвитку, орієнтацію у виборі життєвої позиції особистості. Слід зазначити, що самоконституювання особистості відбувається у процесі розширення меж досвіду та свідчить про наявність частково усвідомленого проекту реалізованої цілісності життя. Особливості психологічних механізмів самоконституювання особистості студента виявляються в оцінюванні, формуванні, ототожнюванні, пред'явленні та схваленні власної особистості, а також подальших перспектив її розвитку.

У нашій вибірці високий рівень мотивації до самоконституювання виявлено лише у 30,8 % студентів, середній – 34,0 %, низький – у 35,2 % студентів. Отже, переважна більшість студентів поки що не зацікавлена у професійному та особистісному саморозвитку, не мотивована на вироблення власної точки зору на усі події життя, а, отже, спрямованість на прийняття рішення щодо вибору життєвої позиції сформована недостатньо.

Також низьким є показник життєтворчості – 37,5 % як спрямованості на творче проектування і здійснення власного життєвого проекту, в основу якого покладено уявлення про життя людини як творчий процес, у якому вона сама повинна весь час приймати рішення. Мотивація життєтворчості – це система стійких мотивів, що відображає особистісну трансформацію взаємодії соціальних та індивідуальних чинників у стійку творчу спрямованість особистості. Мотивація життєтворчості забезпечує постійну свідому та підсвідому, довільну та мимовільну складну мисленеву роботу, яка не завжди пов'язана з конкретною діяльністю, але має виражену пошуково-творчу спрямованість.

У нашому випадку високий показник життєтворчості був виявлений у 27,0 % студентів, середній – у 35,2 %, низький – у 36,6 %. Отже, переважна кількість студентів з низьким показником життєтворчості означає, що молоді люди, в більшості, поки що не мають намірів покращувати світ, допомагати потребуючим, приймати участь у розбудові країни чи хоча б власного міста, а відтак, формувати конструктивну життєву позицію.

Висновки

Таким чином, прийняття особистістю стратегічного життєвого рішення з визначення життєвої позиції відбувається як свідомий акт самопізнання та самоконституювання на основі ціннісної орієнтації особистості у навколишньому світі, у тому числі й ціннісного ставлення до себе та до інших людей, як результат засвоєння соціальних норм та під впливом культурного середовища.

Список літератури

1. *Адлер А.* Практика и теория индивидуальной психологии / А. Адлер; [пер. Боровиков А.]. – М. : Академический проект, 2007. – 232 с.
2. *Архангельский А. М.* Твоя жизненная позиция. – М. : Знание, 1979. – 128 с.
3. *Берн Э.* Игры, в которые играют люди. Психология человеческих взаимоотношений; Люди, которые играют в игры. Психология человеческой судьбы: пер. с англ. / Общ. ред. М. С. Мацковского; послесловие Л. Г. Ионина и М. С. Мацковского. – СПб. : Лениздат, 1992. – 400 с.
4. *Ефимов В. Т.* Формирование активной жизненной позиции – цель нравственного воспитания / В. Т. Ефимов. – М, 1977. – 166 с.
5. *Макаров И. М.* и др. Теория выбора и принятия решений. – М. : Наука, 1987. – С. 24–27.
6. *Маркин В. Н.* Жизненные позиции личности: (Идеологический и социально-психолог. аспект) / Акад. общ. наук при ЦК КПСС. – М. : Мысль, 1989. – 171 с.
7. *Помиткіна Л. В.* Психологія прийняття особистістю стратегічних життєвих рішень: монографія / Любов Віталіївна Помиткіна. – К. : Кафедра, 2013. – 381 с.
8. *Прядко С. А.* Життєва позиція особистості в аспекті сучасного соціально-філософського осмислення / Мультиверсум. Філософський альманах. – К. : Центр духовної культури, 2004. – № 40. – С. 56–63.
9. *Рубинштейн С. Л.* Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – СПб. : Питер, 2000. – 720 с.
10. *Хобта І. П.* Активна життєва позиція. – К. : Мысль, 1984. – 210 с.
11. *Lyubov Pomytkina.* Personal readiness of youth to making strategic life decisions // European Applied Sciences. – Germany (Stuttgart), May, 2013, № 5. – P. 155–157.

Л. В. Помиткіна

Стратегические решения студенческой молодежи: определение собственной жизненной позиции

В статье рассматриваются психологические особенности принятия стратегического жизненного решения по определению собственной жизненной позиции, проанализованы взгляды ученых, поданы результаты эмпирического исследования особенностей принятия студентами стратегического жизненного решения по определению собственной жизненной позиции.

Принятие стратегических жизненных решений является сложным личностно детерминированным циклическим процессом, который происходит на основе психического оборота, актуализирует ценностно-мотивационные, эмоционально-чувственные, интеллектуальные и волевые психологические механизмы и приводит к жизненному самоопределению, уменьшению неопределенности исходной ситуации выбора. В основе всех решений лежит жизненная позиция личности, поскольку процес ее формирования происходит с детства. Результаты эмпирического исследования показали, что принятие студентами стратегического жизненного решения по определению собственной жизненной позиции происходит как осознанный акт самопознания на основе ценностной ориентации личности в окружающей среде, в том числе и ценностного отношения к себе и другим людям, как результат усвоения социальных норм, а также под влиянием культурного окружения.

Ключевые слова: позиция, становление, жизненная позиция личности, студенческая молодежь, принятие стратегического жизненного решения.

L. V. Pomytkina

Strategic decisions of students: determination of own life position

The article reveals psychological features of strategic life decision-making considering determination of own life position, analyzes different views of scientists, presents results of empirical research of features of strategic life decision-making by students considering determination of own life position.

Making strategic life decisions is a difficult personally-determined cyclical process, based on psychic turnover, updates value-motivational, emotional and sensual, intellectual and determined psychological mechanisms and leads to life self-determination, reduction of uncertainty of initial choice situation. In the basis of all decisions there is a life position of an individual, as the process of its formation occurs comes from childhood.

The results of empirical researches showed that strategic life decision-making by students to determine own position in life is a conscious act of self-knowledge and self-constitution based on value orientation of a person in environment, including evaluating attitude to themselves and others as a result of learning social norms and under the influence of cultural environment.

Keywords: position, formation, individual's life position, students, strategic life decision-making.